

Din istoria Țării Calatei

„Una dintre zonele cu o bogată personalitate istorică în EVUL MEDIU românesc transilvan a fost și ȚARA CĂLATEI, țară de voievozi și nobili români, de țărani păstrători de limbă, credință, tradiție și demnitate prin vremi aspre și vitrege, sub semnul vredniciei și speranței.” Sunt cuvintele de început ale unei frumoase și interesante lucrări monografice apărute recent, dedicate comunei CĂLĂȚELE din județul CLUJ, cu satele Călata, Dealu Negru, Finciu și Văleni. Lucrarea cuprinde aspecte ale situației geografice a comunei, ale reliefului, florei și faunei (inclusiv date despre studiul acad. EMIL POP asupra mlaștinilor din zonă), cercetări privind vestigiile arheologice, reperele istorice principale, evoluția demografică, date privind bisericile și școlile din cele cinci sate ale comunei, aspectele cultural-istorice și etnografice, personalități ale comunei și o serie de anexe documentare, toate întregind imaginea unei străvechi civilizații rurale a ȚĂRII CĂLATEI de-a lungul secolelor. Aflăm astfel că denumirea de origine slavo-română a Călatei, atestată astfel pentru prima dată la 1213, denumire care a dat numele unui întreg ținut, unei Țări Românești în Evul Mediu, este o mărturie peste timp a continuității românești în această parte a României. Încă de pe timpul migrației slavilor pe teritoriul Transilvaniei trebuie să fi existat această denumire a comunei, păstrată de autohtonii români și preluată astfel de cancelariile regale ungare și ale voievozilor Transilvaniei, comuna fiind de fapt locuită de om încă din timpurile preistorice și în antichitatea daco-romană, așa cum dovedesc vestigiile arheologice.

Conviețuirea româno-slavă din Evul Mediu timpuriu este atestată și de prezența funcției de voievod și de cneaz în Țara Călatei, inclusiv pe teritoriul comunei Călățele, funcții care au durat până în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Se distinge prezența în documente a lui ILIE VAIDA, voievod român de Călata, în sensul de Țara Călatei, nobil și proprietar de moșie, om al regelui Matei Corvinul în pricini de judecată, „procurator” sau împuternicit, respectiv avocat în sens modern, în alte pricini de judecată, ceea ce presupune că urmasa o școală latină unde a învățat scrisul și legile. Preotul român este atestată în Călățele într-un

document din 1477. Foarte probabil că și acel IOAN POPA, pomenit în 1438 alături de alți iobagi români din Călata să fi fost chiar preot. Pe teritoriul comunei Călățele de astăzi, în satul Văleni este atestată și o comunitate catolică în Evul Mediu, cu biserică și preot, care după interzicerea catolicismului în 1556 a trecut la reformati și urmașii acestor locuitori trăiesc și astăzi în Văleni, în acest mediu românesc de toleranță și respect al alterității confesionale și etnice instituit de majoritatea românească în Țara Călatei de-a lungul secolelor.

Un fapt deosebit de relevant, consemnat în lucrare, este civilizația prelucrării lemnului la românii din Călățele, prezenți cu produsele lor, mai ales cu șindrilă, pe piața Clujului încă de la începutul secolului al XVII-lea, când municipalitatea cumpăra” șindrilă de districtul Țara Călatei” de la un român pe nume CRISTIAN DOBRA din Călățele. Remarcabil este faptul că și azi, membrii ai familiei DOBRA din Călățele mai practică acest meșteșug al prelucrării șindrilei.

Sunt trecute apoi în revistă evenimente și implicări ale românilor din satele comunei Călățele în marile momente istorice transilvane: răscoala lui HOREA, momentul 1848-1849 când satul Călata este incendiat și distrus, inclusiv biserica, de insurgenții unguri, tragediile provocate de epidemii mai ales în rândul copiilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prezența unor delegați români din Călata și Călățele la marele proces al Memorandului de la Cluj, din 7-25 mai 1894, jertfele românilor din aceste sate în prima conflagrație mondială, prezența la ALBA IULIA, la 1 Decembrie 1918, a unei delegații din Călata pentru a-și vedea realizat visul MARII UNIRI, relativa dezvoltare și prosperitate din anii democrației românești interbelice, luptele pentru oprirea inamicului în toamna anului 1944 și rezistența la comunizare după cel de-al doilea război mondial.

Interesant este și capitolul referitor la etnografie, unde sunt schițate aspecte ale unor cercetări de folclor, credințe, tradiții și obiceiuri ale românilor și vechile documente din Anexe, care aduc parfumul limbii arhaice românești din Călata, Călățele, Finciu și Văleni, din inventarele parohiilor, întocmite la mijlocul secolului al XIX-lea, etc.

Studiul monografic al lui VASILE LECHINȚAN despre comuna Călățele reușește astfel să aducă în circuitul științific, al cercetării istorice și cunoașterii de către publicul larg, a unei perene civilizații românești rurale, dintr-o zonă mai puțin cercetată a României. În final, se cuvine să adresăm un cuvânt de apreciere neobositului cercetător al istoriei românilor ardeleni, VASILE LECHINȚAN.

Autor, coautor documentarist și colaborator la zeci de lucrări monografice ale unor localități, instituții, societăți comerciale și personalități românești din Transilvania, rod a unei laborioase cercetări a tezaurului arhivistic, de carte și publicații, deținut de instituțiile specializate clujene.

Ioan Lăcătușu

„Stabilirea” românilor în sud-estul Transilvaniei” – Noi „opțiuni” ale istoriografiei maghiare –

În ultimul timp, istoriografia maghiară de la noi și din Ungaria, Canada, etc. Este foarte preocupată de stabilirea românilor, fie în Transilvania mai cu seamă, fie într-o zonă a acestei provincii românești. Ținta predilectă este continuitatea românească în acest spațiu și înlocuirea acesteia cu termenul de stabilire, anularea statutului de autohtoni pentru români.

În acest spirit a apărut nu demult lucrarea lui Pál Judit, *Câteva întrebări privind stabilirea românilor în Trei Scaune 1614-1859*. Așadar, autoarea își propune încă din start nu asupra prezenței istorice a românilor în Trei Scaune de-a lungul secolelor, ci asupra stabilirii lor în această zonă în perioada anunțată, dar cu referire și la perioada de până la 1614. Abordarea temei se vrea de pe poziții strict științifice, eliberată de intenția politică, dar nu se pomeneste și de intenția părtinitoare etnică, o altă cale de a putea aluneca spre concluzii total greșite.

De la început suntem de acord cu autoarea când afirmă că istoria societății secuiești nu ar fi completă fără istoria românilor din ținuturile secuiești (așa cum istoria românilor nu poate fi completă fără istoria secuilor, maghiarilor, sașilor și a celorlalte etnii conlocuitoare). Ciudată este însă afirmația de început a autoarei și anume că studiul în locul răspunsurilor definitive concepe mai ales întrebări, deși enunță din start un răspuns definitiv, cel privind stabilirea românilor în Trei Scaune. Așadar, nu imigrarea unor iobagi și meșteșugari români în Trei Scaune, în perioada studiată este tratată de autoare, fenomen atestat de documente, așa cum au imigrat în epocă

în secuime numeroși unguri, inclusiv din Ungaria, precum și sași transilvăneni, ci stabilirea românilor ca și cum până la aceste imigrări nu ar fi locuit niciodată români în zonă. Cum își justifică autoarea această sentință definitivă a stabilirii ? Prin altă sentință la fel de sigură și de tranșantă fără întrebări, și anume că „despre o existență reprezentativă a unei populații românești nu fac referire nici denumirile locuințelor și nici izvoarele scrise”. Recunoaște însă că Trei Scaune, „într-o însemnată măsură denumirile unor așezări sunt de origine slavă, probabil că aici secuii au asimilat slavi”. Așadar, una dintre cele mai importante probleme ale istoriei prefeudale din zonă este expedită cu un „probabil” pe care se bazează altă sentință definitivă, anume că nici denumirile localităților nu fac referire la români.

Autoarea nici nu se întreabă cum de secuii au asimilat pe slavi și nu denumirile „slave” ale localităților, de fapt slavo române. Nu le-au asimilat pentru că în aceste așezări locuiau români cu mult timp înainte de stabilirea secuilor în zonă. Astfel sunt localitățile: Covasna, cu satul Voinești, Poian, Zagon, Zăbala, Ojdula, Păpăuți, Petecu, Țuria, Zălan, Ozun, Pava, Ghelinta, Estelnic, Baraolt, Belin, Calnic, Casin, Căpeni, Cernatu (de Sus și de Jos), Chepeț, Dalnic, Harale, Hătuica, Hilib, Întorsura, Vama și Sita Buzăului, Dobârlău, Barcani, Boroșneu (Mare și Mic), Lisnău, Olteni Saciova etc. De ce oare, pentru Olteni de exemplu, românii păstrează forma *șlayo*-română Olțimир până în secolele XVIII-XIX, așa cum atestă denumirile românești oficiale din epocă? Evident că secuizarea ulterioară a unor denumiri și secuizarea românilor înșiși au